

فصلنامه علمی پژوهشی
دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت
سال سوم / شماره ۱۲ / زمستان ۱۳۹۳

تاثیر محافظه کاری مشروط و غیرمشروط بر کیفیت سود با استفاده از مدل باسو، بال و شیواکومار

حسین بدیعی

دانشجوی دکتری حسابداری دانشگاه علامه طباطبایی، تهران و مربی عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب
badiei912@st.atu.ac.ir

محمد محمودی

استادیار عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد فیروزکوه (مسئول مکاتبات)
Mahmoodi_1978@yahoo.com

روح الله رضازاده

مدرس دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهرری
bgt@dentaliau.ac.ir

تاریخ دریافت: ۹۳/۲/۱۵ تاریخ پذیرش: ۹۳/۸/۵

چکیده

در این پژوهش رابطه ی بین محافظه کاری مشروط و غیرمشروط با کیفیت سود در بورس اوراق بهادار تهران بررسی شده است. نمونه مورد بررسی شامل ۶۵ شرکت می باشد که در فاصله زمانی ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۱ مورد مطالعه قرار گرفتند. در این پژوهش به منظور اندازه گیری محافظه کاری ازدو مدل باسو(۱۹۹۷) و بال و شیواکومار (۲۰۰۵) استفاده شده است. این دو مدل قادر به سنجش محافظه کاری مشروط می باشند و با افزودن متغیرنسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام (MTB) آنها را برای سنجش محافظه کاری غیر مشروط همانند تحقیق انجام شده توسط طاروق و همکاران ۲۰۱۱ بسط دادیم. متغیر دیگری که به دو مدل اضافه شد عبارت است از نسبت جریان نقد عملیاتی به سود خالص (CFO/NI) که به عنوان نماینده کیفیت سود در نظر گرفته شده است. نتایج حاصل از تحلیل داده ها نشان داد که بین محافظه کاری مشروط و غیر مشروط با کیفیت سود در مدل باسو هیچ ارتباط معناداریندارد، اما طبق مدل بال و شیواکومار بین محافظه کاری مشروط و غیرمشروط با کیفیت سود رابطه منفی معنادار مشاهده شده است بدین معنی است که شرکتهایی با محافظه کاری بالا کیفیت سود پائینتری دارند و با اعمال روشهای محافظه کارانه کیفیت سود گزارش شده کمتر می گردد.

واژه‌های کلیدی: محافظه کاری مشروط ، محافظه کاری غیر مشروط ، کیفیت سود.

۱- مقدمه

با شکل گیری روابط نمایندگی تضاد منافع بین مدیران و سهامداران ایجاد گردید. بدان معنا که ممکن است مدیران، دست به رفتارهای فرص طلبانه زده و تصمیماتی را اتخاذ نمایند که در جهت منافع آنها و برخلاف منافع سهامداران باشد. محافظه کاری به عنوان واکنش به وجود عدم تقارن اطلاعاتی در این میان ظاهر می شود (لافوند و واتر ۲۰۰۸) و اثرات منفی وجود عدم تقارن بین بخشهای مختلف شرکت را کاهش می دهد (گاریسالا و همکاران، ۲۰۱۰). حتی بدون وجود روابط نمایندگی باز هم محافظه کاری از طریق تسهیل دستیابی به تامین مالی خارجی (گاکس و ویجنهافر ۲۰۰۹) و کاهش هزینه های تامین مالی، موجب بهبود سیاستهای سرمایه گذاری شرکت میشود (گاریسالا و همکاران، ۲۰۱۰). علاوه بر این می توان محافظه کاری را مکانیسمی برای کنترل انگیزه های مدیران برای گزارش بیش از واقع سود (شباهنگ ۱۳۸۹) و بازدارنده از رفتارهای فرصت طلبانه و خوش بینانه بیش از حد در ارائه اطلاعات مدیران بعنوان نماینده مالکان نیز تلقی کرد (مهرانی و همکاران، ۱۳۸۹).

محافظه کاری در حسابداری سابقه ای طولانی دارد. باسو (۱۹۹۷) معتقد است که محافظه کاری طی قرنها، تئوری و عمل حسابداری را تحت تاثیر قرار داده است. وی محافظه کاری را زمانی می داند که اخبار بد سریعتر از اخبار خوب در گزارشات حسابداری منعکس میشود (طارق و راشا، ۲۰۱۱). در کشور ما کمیته فنی سازمان حسابرسی در مفاهیم نظری گزارشگری مالی محافظه کاری را به عنوان یکی از مولفه های خصوصیت کیفی قابل اتکا بودن در نظر گرفته است. اما واژه ی محافظه کاری را به کار نبرده و از واژه احتیاط به جای آن استفاده نموده است.

بنابراین، تحقیق در باره محافظه کاری و نقش کیفیت سود ضمن آن که بر ادبیات پژوهشی در باره موضوع می افزاید به طور غیرمستقیم نقش محتوای گزارشگری مالی را نیز بررسی می کند.

اهمیت موضوع ارتباط محافظه کاری و کیفیت سود حسابداری و کمبود تحقیقات داخلی در این زمینه انگیزه اصلی این پژوهش است. این تحقیق بر روابط محافظه کاری مشروط و غیر مشروط و تاثیر آن بر کیفیت سود تمرکز دارد و از تحلیل های رگرسیونی استفاده می کند و از این منظر متفاوت از تحقیقات مشابه داخلی است.

۲- مبانی نظری و مروری بر پیشینه پژوهش

افراد مختلف به عناوین متفاوت محافظه کاری را به دو مفهوم فرعی و روشن تر تقسیم کرده اند. برای مثال پاپ و واکر (۱۹۹۹) محافظه کاری را به دو نوع به وقوع پیوسته و پیش بینی شده طبقه بندی کرده اند در حالیکه بال و همکاران (۲۰۰۰) به دو نوع محافظه کاری ترازنامه ای و صورت سود و زیانی اشاره می کنند. چاندر و همکاران (۲۰۰۴) محافظه کاری را تحت عناوین وابسته به اخبار و مستقل از اخبار از هم تفکیک می کنند و بال و شیواکومار (۲۰۰۵) نیز از واژه های محافظه کاری مشروط و غیرمشروط استفاده کرده اند. طبق نظر بال و شیواکومار (۲۰۰۵) محافظه کاری مشروط به معنی کاربرد رویه ها و روش های حسابداری می باشد که اخبار بد را نسبت به اخبار خوب در یک زمان پایه شناسایی می کند. در حالیکه محافظه کاری غیرمشروط به معنی پذیرش روش ها و رویه های حسابداری است که سودها و ارزش دفتری خالص دارایی ها را مستقل از اخبار اقتصادی کاهش می دهد (طارق و راشا، ۲۰۱۱).

در سالهای اخیر کیفیت سود گزارش شده نیز مورد توجه بسیاری از تحقیقات قرار گرفته است. کلاهدرداری از شرکتهای بزرگی چون انرون، تیکو و وردکام سوالاتی را در زمینه قابلیت اتکای سودهای گزارش شده مطرح کرده است (طارق و راشا، ۲۰۱۱) و همین امر سبب شده تا پژوهشگران و تحلیلگران توجه خود را از تاکید صرف به کمیت سود به سوی کیفیت آن معطوف کنند (بولو، ۱۳۸۵). روسین و همکاران (۱۹۹۹) اظهار میدارند که سود با ثبات تر با کیفیت تر است. میخائیل و همکاران (۲۰۰۳) نیز کیفیت سود را میزان توانایی سودهای گذشته در پیش بینی جریانهای نقد آینده تعریف کرده اند. کیفیت سود موردعلاقه استفاده کنندگان از گزارشگری مالی برای تصمیم گیری است. از منظر این افراد، سود با کیفیت پایین نامناسب محسوب می شود (اعتمادی و ایمانی برندق، ۱۳۸۶) و کیفیت بالای سود فراهم آورنده اطلاعات حسابداری مفید برای تصمیم گیری استفاده کنندگان می باشد (اسماعیلی، ۱۳۸۵).

کیم و ژانگ (۲۰۱۲) با استفاده از یک نمونه بزرگ از شرکتهای امریکایی از سالهای ۱۹۶۴ تا ۲۰۰۷ محافظه کاری حسابداری و شکست ریسک قیمت سهام را مورد مطالعه قرار دادند. آنان یافتند که محافظه کاری مشروط با احتمال بسیار پائینی با شکستهای قیمت آتی سهام شرکت ارتباط دارد به علاوه ارتباط بین محافظه کاری و شکست ریسک قیمت سهام برای شرکتهایی با عدم تقارن اطلاعاتی بالا مشخص تر و مسلم تر است. رویهم رفته نتایج نشان می دهد که محافظه کاری مشروط انگیزه های مدیران و توانایی آنان برای بیش از واقع

۱۳۸۰ تا ۱۳۸۶ مورد بررسی قرار می دهد. نتایج پژوهش نشان می دهد که محافظه کاری حسابداری با زیاندهی شرکتها رابطه ای مستقیم دارد. همچنین نتایج پژوهش بر وجود رابطه ای مستقیم میان اندازه شرکتها و زیان دهی و بر رابطه ای معکوس میان نسبت اهرمی و زیان دهی تأکید دارد. نتایج نشان می دهد که مالکیت دولتی، اثری بر زیان دهی شرکتها ندارد. همچنین نتایج مزبور، محافظه کاری حسابداری را مکانیزم قراردادی موثری برای محدود نمودن رفتار جانبدارانه مدیر در بیش نمایی از سود در شرکتهای زیان ده می شناسد و از این رو محافظه کاری را موجب ارتقای ارزش شرکتهای زیان ده در بلند مدت می داند.

۳- فرضیات پژوهش

برای دستیابی به اهداف پژوهش و یافتن پاسخ سوال مبنی بر وجود رابطه بین محافظه کاری مشروط و غیر مشروط با کیفیت سود، فرضیات به شکل زیر طرح گردیدند.

فرضیه اول: محافظه کاری مشروط با کیفیت سود ارتباط دارد.

فرضیه دوم: محافظه کاری غیر مشروط با کیفیت سود ارتباط دارد.

۴- روش شناسی پژوهش

تحقیق حاضر، تحقیقی توصیفی بوده که از حیث هدف کاربردی است. در این تحقیق، برای آزمون وجود رابطه بین متغیرها و همچنین معنادار بودن مدل ارائه شده برای توضیح متغیر وابسته، از تحلیل رگرسیون استفاده شده است. هدف اصلی این تحقیق بررسی تأثیر محافظه کاری مشروط و غیر مشروط بر کیفیت سود شرکتها است. در سالهای اخیر پژوهش هایی در خصوص کمی کردن ویژگی های کیفی و سنجش تأثیر آنها بر تصمیمات استفاده کنندگان صورتهای مالی انجام شده است. محافظه کاری نیز از این قاعده مستثنی نیست (مهرانی و همکاران ۱۳۸۸). پس از واتز (۱۹۹۳)، باسو (۱۹۹۷) پیشگام انجام تحقیقات در مورد محافظه کاری بوده و بال و شیواکومار (۲۰۰۵) نیز با استفاده از ارتباط اقلام تعهدی و جریانهای نقدی روشی را برای اندازه گیری محافظه کاری مطرح کردند. ما نیز در این پژوهش این دو مدل را همانند طارق و همکاران ۲۰۱۱ بسط داده ایم و با استفاده از تحلیل رگرسیونی به آزمون فرضیات پرداخته ایم.

جامعه آماری این تحقیق را شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران تشکیل می دهند که برای دوره زمانی

اظهار کردن و پنهان کردن اخبار از سرمایه گذاران را محدود می کند و منجر به شکست ریسک قیمت سهام می شود.

طارق و راشا (۲۰۱۱) اثر محافظه کاری مشروط و غیر مشروط بر کیفیت سود و قیمت سهام را در شرکتهای مصر مورد آزمون قرار دادند. آنان مدل باسو را با افزودن دو متغیر بسط دادند و با استفاده از رگرسیون چند متغیره به تجزیه و تحلیل داده های ۳۰ شرکت طی سالهای ۲۰۰۵ تا ۲۰۰۹ پرداختند. نتایج نشان داد که محافظه کاری مشروط به صورت منفی بر کیفیت سود و قیمت سهام شرکتهای مصری اثر می گذارد و محافظه کاری غیر مشروط بر کیفیت سود اثر نمی گذارد اما ارتباط منفی با قیمت سهام شرکتهای مصری دارد.

سدیدی و همکاران (۲۰۱۱) پژوهشی با عنوان محافظه کاری حسابداری و اثرات کیفیت سود بر بازده داراییها و بازده سهام انجام دادند. هدف آنان از انجام این پژوهش کمک به سرمایه گذاران و سایر استفاده کنندگان برای ارزیابی توانایی اثرات محافظه کاری روی کیفیت سود و ROI بوده است. نتایج نشان داد که واحدهای اقتصادی که از روشهای محافظه کارانه استفاده می کنند قدرت تغییر کیفیت سود از طریق ایجاد بعضی تغییرات در سرمایه گذاری دارایی های عملیاتی را دارند. خدماتی پور و مالکی نیا (۱۳۹۱) رابطه بین میزان محافظه کاری شرطی اعمال شده و احتمال اخبار منفی آینده را در دوره زمانی ۸ ساله ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۸ بر روی نمونه ای متشکل از ۶۰ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بررسی کردند. یافته های تحقیق نشان داد که رابطه منفی و معنادار بین محافظه کاری شرطی اعمال شده و احتمال اخبار منفی آینده وجود دارد. همچنین نتایج حاکی از عدم وجود رابطه معنادار بین محافظه کاری شرطی و واکنش بازار به اخبار خوب و بد شرکتها بوده است. علاوه بر این وجود رابطه معنادار بین اندازه شرکت و درجه اهرم مالی آن با بازده غیرعادی شرکت مورد تأیید قرار گرفت.

خواجوی و همکاران (۱۳۸۹) طی پژوهشی با عنوان بررسی تأثیر محافظه کاری بر پایداری سود شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار با استفاده از تحلیل پنبلی اطلاعات مربوط به نمونه ای متشکل از ۱۵۵ شرکت را طی سالهای ۷۷ تا ۸۶ مورد بررسی قرار دادند و به این نتیجه رسیدند که میان محافظه کاری و پایداری سود ارتباط منفی و معناداری وجود دارد.

بنی مهد و باغبانی (۱۳۸۸) اثر محافظه کاری حسابداری، مالکیت دولتی، اندازه شرکت و نسبت اهرمی بر زیان دهی شرکتها در ۴۸ شرکت زیانده از شرکت های خارج شده از تابلوی بورس اوراق بها دار تهران را برای دوره زمانی ۷ ساله

ده ساله از ۱۳۸۲/۱/۱ تا ۱۳۹۱/۱۲/۲۹ مورد مطالعه قرار می گیرند. از بین اعضای جامعه تعدادی از شرکتها که دارای شرایط زیر می باشند به روش نمونه گیری هدفمند انتخاب شده اند.

(۱) شرکتهایی که طی دوره زمانی ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۱ در بورس فعال بوده اند.

(۲) دوره مالی آنها منتهی به پایان اسفندماه باشد.

(۳) در دوره زمانی تحقیق تغییر سال مالی نداده باشند.

(۴) در دوره ده ساله مورد نظر به صورت متوالی توقف معاملاتی بیش از ۶ ماه نداشته اند.

(۵) اطلاعات مورد نیاز از آنها در دسترس بوده است.

(۶) همچنین شرکت های سرمایه گذاری و بانک ها به دلیل ماهیت متفاوت عملیاتشان از نمونه حذف شدند.

بر این اساس ۶۵ شرکت به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند که شرکتهای فعال در صنایع خودرو و ساخت قطعات و همچنین مواد و محصولات دارویی بیشترین سهم از نمونه را به خود اختصاص داده اند.

۵- مدلهای پژوهش و متغیرهای آن

۵-۱- مدل باسو

باسو برای آزمون پیش بینی های خود با استفاده از رگرسیون زیر، از بررسی همبستگی سود خالص و بازده سهام، محافظه کاری را اندازه گیری کرده است.

رابطه-۱.

$$\frac{EPS_{it}}{P_{it}} = \beta_0 + \beta_1 DR_{it} + \beta_2 RET_{it} + \beta_3 DR_{it} * RET_{it} + \varepsilon_{it}$$

در این مدل:

EPS_{it} : سود هر سهم قبل از ارقام غیر مترقبه شرکت i در سال t .

P_{it-1} : قیمت بازار سهام برای شرکت i در سال $t-1$.

RET_{it} : بازده بازار سهام شرکت i در سال t می باشد. بازده کل سهام از دو بخش جریان نقدی و تغییرات قیمت تشکیل شده است که در این تحقیق جزء تغییرات قیمتی مدنظر ما می باشد و ما برای محاسبه آن، قیمت سهام ابتدای دوره را از قیمت سهام انتهای دوره کسر و حاصل را بر قیمت سهام ابتدای دوره تقسیم کردیم و بدین ترتیب بازده قیمتی یا بازار را به دست آوردیم و در محاسبات لحاظ کردیم.

DR_{it} : یک متغیر ساختگی (مصنوعی) می باشد. زمانی

که بازده سهام منفی باشد DR_{it} برابر یک خواهد بود و در غیر این صورت مقداری برابر صفر خواهد داشت.

ε_{it} : باقیمانده یا پسماندهای مدل می باشد

بر طبق معیار باسو، تفاوت زمانی بین اخبار خوب و بد که با β_3 نشان داده می شود، بیانگر درجه محافظه کاری می باشد و هر چه میزان β_3 بیشتر باشد؛ به معنای بزرگتر بودن درجه محافظه کاری خواهد بود.

رابطه-۲.

$$\frac{EPS_{it}}{P_{it-1}} = \beta_0 + \beta_1 DR_{it} + \beta_2 RET_{it} + \beta_3 DR_{it} * RET_{it} + \beta_4 \frac{CFO_t}{N_{it}} + \varepsilon_{it}$$

در این رابطه با افزودن متغیر نسبت جریان نقد عملیاتی به سود خالص CFO/N_{it} ، محافظه کاری مشروط و ارتباط آن با کیفیت سود را اندازه گیری می کنیم.

در مرحله بعد با درج نسبت ارزش بازار به دفتری حقوق صاحبان سهام MTB_{it} مدل برای اندازه گیری محافظه کاری غیر مشروط بسط داده می شود که نسخه بسط داده شده مدل باسو در زیر آورده شده است. این مدل قادر به سنجش ارتباط بین محافظه کاری غیر مشروط با کیفیت سود می باشد (طارق و همکاران ۲۰۱۱).

رابطه-۳.

$$\frac{EPS_{it}}{P_{it-1}} = \beta_0 + \beta_1 DR_{it} + \beta_2 RET_{it} + \beta_3 DR_{it} * RET_{it} + \beta_4 \frac{CFO_t}{N_{it}} + \beta_5 MTB_{it} + \varepsilon_{it}$$

۵-۲- مدل بال و شیواکومار

مدل بال و شیواکومار که در زیر آورده شده است، نقش ارقام تعهدی یعنی کاهش اختلال در جریان های نقد و شناسایی نامتقارن را بر آورد می کند و طبق پیش بینی آنها در صورت وجود محافظه کاری ضریب β_3 باید مثبت و معنادار باشد.

رابطه-۴.

$$Acc = \beta_0 + \beta_1 CFO + \beta_2 DCFO + \beta_3 CFO * DCFO + \varepsilon$$

در این مدل:

ACC : تفاضل سود قبل از ارقام غیر مترقبه از نقد عملیاتی

تقسیم بر ارزش بازار حقوق صاحبان سهام در ابتدای سال مالی.

CFO : جریان نقد عملیاتی تقسیم بر ارزش بازار حقوق

صاحبان سهام در ابتدای سال.

DCFO: متغیر مجازی است که برای شرکت‌هایی با $CFO < 0$ برابر یک و در غیر این صورت صفر خواهد بود.

ε_{it} : باقیمانده یا پسماندهای مدل می‌باشد.

در مدل بال و شیواکومار نیز همانند مدل باسو عمل می‌کنیم و با افزودن متغیرهای CFO/NI و MTB مدل را برای آزمون فرضیات بسط می‌دهیم. مدل بعدی برای سنجش تأثیر محافظه‌کاری مشروط بر کیفیت سود و رابطه بعد برای سنجش تأثیر محافظه‌کاری غیر مشروط بر کیفیت سهام به کار می‌رود.

رابطه-۵.

$$ACC = \beta_0 + \beta_1 CFO_{it} + \beta_2 DCFO_{it} + \beta_3 CFO_{it} * DCFO_{it} + \beta_4 \frac{CFO_{it}}{NI_{it}} + \varepsilon_{it}$$

رابطه-۶.

$$ACC = \beta_0 + \beta_1 CFO_{it} + \beta_2 DCFO_{it} + \beta_3 CFO_{it} * DCFO_{it} + \beta_4 \frac{CFO_{it}}{NI_{it}} + \beta_5 MTB_{it} + \varepsilon_{it}$$

۴-۵- کیفیت سود

معیارهای مختلفی برای سنجش کیفیت سود وجود دارد. ایزدی‌نیا و نظرزاده (۱۳۸۸) طی پژوهش خود، ده معیار را که دارای بیشترین رخداد در تحقیقات اخیر بوده و همچنین قابل بررسی در بورس اوراق بهادار تهران باشند را ذکر کردند که معیار میزان تحقق سود نقدی در رأس این ده معیار قرار گرفت. طارق و راشا (۲۰۱۱) نیز از این معیار برای سنجش کیفیت سود استفاده کرده‌اند. معیار تحقق سود نقدی عبارت است نسبت جریان نقد عملیاتی به سود خالص شرکت i در سال t که به شکل CFO/NI به مدل‌ها اضافه می‌شود. هر قدر این نسبت بزرگتر باشد، سود به وجه نقد نزدیکتر و دارای کیفیت بهتری می‌باشد.

۶- نتایج پژوهش

پس از نمونه‌گیری با استفاده از نرم افزار رهاورد نوین و مراجعه به آرشیو بورس اوراق بهادار تهران، داده‌های مورد نیاز گردآوری و بعد از آن برای انجام آزمون فرضیات با استفاده از نرم افزار Eviews تحلیل شد. در مرحله نخست خلاصه عددی داده‌ها را با استفاده از آمار توصیفی تهیه کردیم. این اطلاعات حاکی از مشخصات عمومی و پایه‌ای متغیرها جهت برآورد مدل و تجزیه و تحلیل دقیق آنها و شناخت جامعه آماری می‌باشد. آماره‌های گزارش شده شامل شاخص‌های مرکزی از جمله میانگین و میانه و شاخص‌های پراکندگی شامل واریانس و انحراف معیار و همچنین چولگی متغیرها می‌باشند که در جدول ۱ و سپس برآورد مدل‌های تحقیق در جداول ۲ و ۳ نشان داده شده‌اند.

۵-۳- محافظه‌کاری مشروط و غیر مشروط

همانطور که بیان شد، یکی از اجزای محافظه‌کاری، محافظه‌کاری مشروط است. مدل باسو، بال و شیواکومار مدل‌هایی هستند که برآورد اقتصادسنجی معتبری از محافظه‌کاری مشروط را ارائه می‌دهند. باسو (۱۹۹۷) به صورت تجربی آزمونی را انجام داد و دریافت که اولین دلیل برای وجود محافظه‌کاری مشروط، عدم تقارن زمانی می‌باشد و برای سنجش اثر عدم تقارن زمانی، بازده‌های مثبت و منفی را به عنوان نماینده‌ای برای اخبار خوب و بد به کار برد (ریان ۲۰۰۶، ص ۵۱۴). در واقع باسو (۱۹۹۷) محافظه‌کاری را از طریق شناسایی مقدار سودی که اخبار بد را بسیار سریعتر از اخبار خوب انعکاس می‌دهد، اندازه‌گیری می‌کند و اخبار خوب و بد را بر اساس علامت بازده سهام از هم تفکیک می‌کند. بال و شیواکومار (۲۰۰۵) نیز معتقدند زیان‌های اقتصادی سریعتر از سودها شناسایی می‌شوند. در مدل آنها جریان نقد مثبت نماینده اخبار خوب و جریان نقد منفی نماینده اخبار بد می‌باشد.

محافظه‌کاری غیر مشروط طبق تعریف بال و شیواکومار (۲۰۰۵) به معنی پذیرش روشها و رویه‌های حسابداری است که سودها و ارزش دفتری خالص داراییها را مستقل از اخبار اقتصادی کاهش می‌دهد. در نتیجه مدل باسو و بال و شیواکومار قادر به ارزیابی محافظه‌کاری غیر مشروط نخواهند بود. از اینرو لازم است متغیری به دو مدل اضافه گردد. گسن و همکاران (۲۰۰۶) اظهار کردند که یک نماینده قانع‌کننده برای

جدول ۱- نتایج آمار توصیفی

متغیر	میانگین	میانه	واریانس	انحراف معیار	ماکزیمم	مینیمم
EPS/P	0.158	0.142	0.034	0.184	0.908	-2.318
DR	0.60	1.0	0.240	0.490	1.0	0.0
RET	0.036	-0.086	0.372	0.610	4.776	-0.859
ACC	-0.029	0.003	0.115	0.339	2.026	-2.522
CFO	0.221	0.162	0.089	0.298	2.708	-0.862
DCFO	0.108	0.0	0.096	0.310	1.000	0.000
CFO/NI	1.388	0.929	47.093	6.862	94.230	-75.540
MTB	3.503	2.186	21.743	4.663	54.115	-2.674

۷- آزمون فرضیات پژوهش

۷-۱- مدل باسو

با توجه به نتایج حاصل از آزمون مدل‌های تحقیق به شرح جدول (۳) مشاهده می‌شود که سطح معناداری مربوط به آماره F بیانگر معنی‌دار بودن کل رگرسیون می‌باشد، همانطوری که در جدول فوق نشان داده شده است متغیر $DR*RET$ مثبت است ($B_3 > 0$) و از اعتبار برخوردار می‌باشد. در نتیجه همانگونه که باسو (۱۹۹۷) بیان کرده، این امر نشان می‌دهد نمونه این تحقیق در گزارشگری صورتهای مالی محافظه کارانه عمل می‌کنند. از جدول فوق برمی‌آید ضریب متغیر کیفیت سود (CFO/NI) برابر با -0.0002 می‌باشد. با توجه به آماره و سطح معناداری این متغیر، نتایج نشانگر معنادار

نبودن این ضریب در سطح خطای ۵ درصد می‌باشد. این یافته‌ها نشان می‌دهد که کیفیت سود با محافظه کاری مشروط منعکس در سود شرکت‌ها رابطه معناداری ندارد و در نتیجه فرض H_0 فرضیه اول تحقیق پذیرفته می‌شود. همینطور نتایج حاصل از جدول ۳ ضریب متغیر کیفیت سود (CFO/NI) در مدل سنجش محافظه کاری غیر مشروط برابر با -0.0004 می‌باشد. با توجه به آماره و سطح معناداری این متغیر، نتایج نشانگر معنادار نبودن این ضریب در سطح خطای ۵ درصد می‌باشد. این یافته‌ها نشان می‌دهد که کیفیت سود با محافظه کاری غیر مشروط منعکس در سود شرکت‌ها رابطه معناداری ندارد و در نتیجه فرض H_0 فرضیه دوم تحقیق پذیرفته می‌شود.

جدول ۳: نتایج آزمون رگرسیون ترکیبی رابطه ۱، ۲ و ۳ مدل باسو

$\frac{EPS}{P_{it}} = \beta_0 + \beta_1 DR_{it} + \beta_2 RET_{it} + \beta_3 DR_{it} * RET_{it} + \varepsilon_{it}$						
	C	DR	RET	DR.RET		
ضریب	0.152990	0.012065	0.125715	0.115762		
آماره t	24.78115	1.314531	14.74956	7.766519		
معناداری	0.0000	0.1892	0.0000	0.0000		
D-W		F احتمال	F		R2-Adjusted	R2
	1.531	0.000000	12.554	0.154	0.543	۰.۵۹۱
$\frac{EPS}{P_{it-1}} = \beta_0 + \beta_1 DR_{it} + \beta_2 RET_{it} + \beta_3 DR_{it} * RET_{it} + \beta_4 \frac{CFO}{NI}_{it} + \varepsilon_{it}$						
	C	DR	RET	DR.RET	CFO/NI	
ضریب	0.153510	0.012164	0.125303	0.040344	-0.000240	
آماره	24.44044	1.322212	14.67798	1.816785	-0.348979	
معناداری	0.0000	0.1866	0.0000	0.0698	0.7272	
D-W		F احتمال	F		R2-Adjusted	R2
	1.528	0.000000	12.382	0.154	0.543	۰.۵۹۱
$\frac{EPS}{P_{it-1}} = \beta_0 + \beta_1 DR_{it} + \beta_2 RET_{it} + \beta_3 DR_{it} * RET_{it} + \beta_4 \frac{CFO}{NI}_{it} + \beta_5 MTB_{it} + \varepsilon_{it}$						
	C	DR	RET	DR.RET	CFO/NI	MTB
ضریب	0.180223	0.008857	0.133277	0.044580	-0.000475	-0.006840
آماره	29.41777	1.111188	16.99055	2.336761	-0.700933	-10.61338

معناداری	0.0000	0.2669	0.0000	0.0198	0.4836	0.0000
	D-W	F احتمال	F		R2-Adjusted	R2
	1.645	0.000000	16.050	0.152	0.615	۰,۶۵۲

جدول ۴: نتایج آزمون رگرسیون ترکیبی رابطه ۳،۴ و مدل بال و شیواکومار

$Acc = \beta_0 + \beta_1 CFO + \beta_2 DCFO + \beta_3 CFO * DCFO + \varepsilon$						
	C	CFO	DCFO	CFO.DCFO		
ضریب	0.137179	-0.791766	0.007580	0.383523		
آماره t	20.24300	-38.85571	0.347842	3.665069		
معناداری	0.0000	0.0000	0.7281	0.0003		
	D-W	F احتمال	F		R2-Adjusted	R2
	1.700	0.000000	41.74	0.213	0.807	۰,۸۲۷
$ACC = \beta_0 + \beta_1 CFO_{it} + \beta_2 DCFO_{it} + \beta_3 CFO_{it} * DCFO_{it} + \beta_4 \frac{CFO_{it}}{NI_{it}} + \varepsilon_{it}$						
	C	CFO	DCFO	CFO.DCFO	CFO/NI	
ضریب	0.141440	-0.760044	0.008684	-0.297969	-0.007023	
آماره	21.46070	-37.65930	0.400163	-2.762087	-5.823618	
معناداری	0.0000	0.0000	0.6892	0.0059	0.0000	
	D-W	F احتمال	F		R2-Adjusted	R2
	1.721	0.000000	43.90	0.210	0.818	0.837
$ACC = \beta_0 + \beta_1 CFO_{it} + \beta_2 DCFO_{it} + \beta_3 CFO_{it} * DCFO_{it} + \beta_4 \frac{CFO_{it}}{NI_{it}} + \beta_5 MTB_{it} + \varepsilon_{it}$						
	C	CFO	DCFO	CFO.DCFO	CFO/NI	MTB
ضریب	0.145979	-0.764698	0.008471	-0.292960	-0.006976	-0.000988
آماره	19.01358	-37.50762	0.392066	-2.729735	-5.794292	-1.047277
معناداری	0.0000	0.0000	0.6952	0.0065	0.0000	0.2954
	D-W	F احتمال	F		R2-Adjusted	R2
	1.734	0.000000	43.53	0.209	0.818	0.838

۷-۲- مدل بال و شیواکومار

با توجه به نتایج حاصل از آزمون مدل‌های تحقیق به شرح جدول (۴) مشاهده می‌شود که سطح معناداری مربوط به آماره F بیانگر معنادار بودن کل رگرسیون می‌باشد. همانطوریکه در جدول شماره فوق نشان داده شده است متغیر CFO*DCFO مثبت است ($B_3 > 0$) و در سطح معنی داری ۰,۰۵ از اعتبار برخوردار می‌باشد. در نتیجه همانگونه که بال و شیواکومار بیان کردند، این امر نشان می‌دهد نمونه این تحقیق در گزارشگری صورتهای مالی محافظه کارانه عمل می‌کنند.

همانطور که از جدول برمی‌آید ضریب متغیر کیفیت سود (CFO / Ni) برابر با ۰,۰۰۷- می‌باشد. با توجه به آماره و سطح معناداری این متغیر، نتایج نشانگر معنادار بودن این ضریب در سطح خطای ۵ درصد می‌باشد. این یافته‌ها نشان

می‌دهد که کیفیت سود با محافظه‌کاری مشروط رابطه منفی معناداری دارد و در نتیجه فرض H_1 فرضیه اول تحقیق پذیرفته می‌شود.

نتایج نشان می‌دهد ضریب متغیر کیفیت سود (CFO / Ni) در مدل محافظه‌کاری غیر مشروط برابر با ۰,۰۰۶- می‌باشد. با توجه به آماره و سطح معناداری این متغیر، نتایج نشانگر معنادار بودن این ضریب در سطح خطای ۵ درصد می‌باشد. این یافته‌ها نشان می‌دهد که کیفیت سود با محافظه‌کاری غیر مشروط منعکس در سود شرکت‌ها رابطه منفی معناداری دارد و در نتیجه فرض H_1 فرضیه دوم تحقیق پذیرفته می‌شود.

۸- نتیجه گیری و بحث

الزاماتی برای به کارگیری روشهای محافظه کارانه در استانداردهای حسابداری ایران و جهان وجود دارد و این امر نشانگر اهمیت بحث محافظه کاری می باشد. تحقیقات مختلف انجام شده در زمینه محافظه کاری و نتایج حاصل از آن حاکی از منافع اطلاعاتی محافظه کاری می باشد. در سالهای اخیر کیفیت سود گزارش شده هم مورد توجه بسیاری از تحقیقات قرار گرفته است. کلاهبرداری از شرکتهای بزرگی همچون انرون و تیکو ووردکام پرسشهایی را در مورد قابلیت اتکای سودهای گزارش شده مطرح کرده است و توجه پژوهشگران و تحلیلگران را از رقم سود به سوی کیفیت سود معطوف ساخته است. کیفیت سود مورد علاقه استفاده کنندگان از گزارشگری مالی برای تصمیم گیری است. اگر سود کیفیت پایینی داشته باشد، اطلاعات نادرستی را به بازارهای مالی عرضه می کند. تحقیقات تجربی در طی سالها نشان داد که استفاده از رویه های محافظه کارانه می تواند بر کیفیت سود تاثیر داشته باشد اما کمتر پژوهشی با تفکیک محافظه کاری به دو جز مشروط و غیرمشروط این ارتباط را بررسی کرده اند.

نتایج نشان داد که در مدل باسو بین محافظه کاری مشروط و غیرمشروط با کیفیت سود هیچ رابطه معناداری وجود ندارد اما طبق مدل بال و شیواکومار رابطه منفی معنادار بین ایندو مشاهده شد. نتایج ما طبق مدل باسو مبنی بر عدم وجود رابطه معنادار بین محافظه کاری غیرمشروط و کیفیت سود و همچنین طبق مدل بال و شیواکومار مبنی بر وجود رابطه منفی معنادار بین محافظه کاری مشروط و کیفیت سود، مطابق پژوهش طارق و راشا (۲۰۱۱) بوده است.

این نتایج متناقض در دو مدل مختلف می تواند به دلیل ماهیت متفاوت دو مدل ایجاد شده باشد. لذا برای دستیابی به نتیجه قابل اتکا می بایست تحقیقات بیشتری با مدل های دیگر انجام شود و بر اساس نتایج حاصله به نتیجه گیری قطعی مبنی بر اعمال یا عدم اعمال رویه های محافظه کارانه دست یافت.

همچنین ما انتظار داشتیم با توجه به تفکیک محافظه کاری به دو جز مشروط و غیرمشروط، نتایج متفاوتی از هر دو جز در هر دو مدل حاصل شود که متأسفانه چنین نتیجه ای حاصل نشد و این امر می تواند به بی تفاوتی بورس تهران نسبت به اخبار و به ناکارایی آن مربوط باشد.

فهرست منابع

- * آزاد عبدالله (۱۳۸۹). تعریف و مفهوم محافظه کاری در حسابداری. مجله حسابداری رسمی. شماره ۸، صص ۱۲۹-۱۲۵.
- * اسماعیلی شاپور، (۱۳۸۵). رابطه بین کیفیت سود و بازده سهام. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علامه طباطبائی.
- * اعتمادی حسین، ایمانی برندق محمد. (۱۳۸۶). بررسی رابطه بین کیفیت سود و بازده سهام شرکتهای پذیرفته شده بورس تهران. دو ماهنامه علمی - پژوهشی دانشور رفتار دانشگاه شاهد. سال چهاردهم، شماره ۲۶، صص ۷۲-۶۱.
- * ایزدی نیا ناصر، نظرزاده سیدیا سر. (۱۳۸۸). بررسی ارتباط کیفیت سود و بازده سهام در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. مجله توسعه و سرمایه. سال دوم، شماره ۳، صص ۱۱۰-۸۷.
- * بولو قاسم. (۱۳۸۵). نظام راهبری شرکت و تاثیر آن بر کیفیت سود. مجله اقتصادی بورس. شماره ۵۲، صص ۱۲-۸.
- * خدای پور احمد، مالکی نیا رحیمه. (۱۳۹۱). بررسی رابطه بین میزان محافظه کاری شرطی و اخبار منفی آینده در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. دانش حسابداری. سال سوم، شماره ۱۰، صص ۲۷-۷.
- * خواجوی شکراله، ولی پور هاشم، عسکری سهیلا. (۱۳۸۹). بررسی تاثیر محافظه کاری بر پایداری سود شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران. تحقیقات حسابداری و حسابرسی. شماره ۸.
- * مهران ساسان، محمدآبادی مهدی. (۱۳۸۸). روشهای اندازه گیری محافظه کاری. مجله حسابداری. سال بیست و سوم، شماره ۲۰۶، صص ۶۳-۵۸.
- * مهران ساسان، مرادی محمد، اسکندر هدی. (۱۳۸۹). رابطه نوع مالکیت نهادی و حسابداری محافظه کارانه. پژوهشهای حسابداری مالی. سال دوم، شماره ۱ (۳)، صص ۶۲-۴۷.
- * Ball, R.S. & Kothari, S.P. & Robin, A. (2000). The Effect Of International Institutional Factors On Properties Of Accounting Earnings. Journal Of Accounting & Economics. Vol 29. No 1. Pp 1-51.
- * Ball, R. & Shivakumar, L. (2005). Earnings Quality In Uk Private Firms : Comparative Loss Recognition Timeliness. Journal Of Accounting And Economics. Vol 39. No 1. Pp 83-128.
- * Basu, S. (1997). The Conservatism Principle And The Asymmetric Timeliness Of Earnings. Journal Of Accounting And Economics. Vol 24. No 1. Pp 3-37.
- * Chandra, U. & Wasley, C. & Waymire, G. (2004). Income Conservatism In The U.S Technology Sector. Working Paper. Simon Graduate School Of Business, University Of Rochester. Available At SSRN : [Http://SSRN.Com/Abstract=485064](http://SSRN.Com/Abstract=485064).

- * Garcia Lara, J.M. & Garcia Osma, B. & Penalva, F. (2010). Conditional Conservatism And Cost Of Capital. Review Of Accounting Studies. Forthcoming.
- * Gassen, J. & Fulbier, R. U. & Sellhorn, Th. (2006). International Differences In Conditional Conservatism-The Role Of Unconditional Conservatism And Income Smoothing. European Accounting Review. Vol 15. No 4. Pp 527-564.
- * Gox, R. & Wagenhofer, A. (2009). Optimal Impairment Rules. Journal Of Accounting And Economics. Vol 48. Pp 2-16.
- * Kim, J. B. & Zhang, L. (2012). Accounting Conservatism And Stock Price Crash Risk : Firm-Level Evidence. Available At SSRN : [Http://SSRN.Com](http://SSRN.Com). Pp 1-58.
- * Lafond, R. & Watts, R. L. (2008). The Information Role Of Conservatism. The Accounting Review. Vol 83(2). Pp 447-478.
- * Mikhail, M. & Walther, B. & Willis, R. (2003). Reactions To Dividend Changes Conditional On Earning Quality. Journal Of Accounting, Auditing And Finance. Vol 18. No 1. Pp 121-151.
- * Pope, P. F. & Walker, M. (1999). International Differences In The Timeliness, Conservatism, And Classification Of Earnings. Journal Of Accounting Research. Vol 37. Pp 53-87.
- * Revsine, L. & Collins, D. & Johnson, B. (1999). Financial Reporting And Analysis. New Jersey, Upper Saddle River, Prentice Hall.
- * Ryan, S. (2006). Identifying Conditional Conservatism. European Accounting Review. Vol 15. No 4. Pp 511-525.
- * Sadidi, M. & Saghafi, A. & Ahmadi, Sh. (2011). Accounting Conservatism And The Effects Of Earning Quality On The Return Of Assets And Stock Return. Journal Of Accounting Knowledge. Vol 2. No 6. Pp 11-24.
- * Tariq, H. I. & Rasha, M. E. (2011). Do Conditional And Unconditional Conservatism Impact Earnings Quality And Stock Prices In Egypt?. Research Journal Of Finance And Accounting. Vol 2. No 12. Pp 7-19